

Duna pe care o merităm

"Dune" al lui Denis Villeneuve este un spectacol de lux, golit de spirit și lipsit de imaginație, conceput pentru fanii lui Kamala Harris.

Faceți loc pentru fraternitate. Faceți loc pentru om.

Brotherhood a fost numele unei colonii din Kitsap County, Washington. În 1898, un jurnalist pe nume Cyrus Field Willard, captivat de un roman utopic pe care îl citise, *Looking Backward de Edward Bellamy*, a cumpărat un teren pe Burley Creek lângă Puget Sound și s-a apucat de treabă. În comitatul Skagit din apropiere, Frăția Comunității Cooperatiste înființase deja, în anul precedent, o comună socialistă numită Equality. Cei din Frăție își imaginau că în curând statul Washington va deveni socialist și, la scurt timp după aceea, America. Cu această perspectivă plăcută în minte, ei și-au construit comuna într-un teren mare și își câștigau existența pescuind, tăind lemne și rulând trabucuri.

Prima lecție pe care **Franklin Patrick Herbert Jr.** a învățat-o, așadar, a fost că unii oameni își luau credința foarte, foarte în serios. Mătușile sale, catolice fervente, i-au oferit o altă variantă pe aceeași temă.

Era un malamut de Alaska enorm. După ce l-a zărit pe micuț, animalul s-a năpustit asupra lui cu gândul la mutilare. Băiatul a sărit înapoi, iar frânghia fiarei era prea scurtă pentru a-i permite să ajungă la prada sa. Dar, uitându-se în botul sclavagist al câinelui, tânărul Frank a învățat o altă lecție pe care nu o va uita niciodată: *Natura este reală, indiferentă la sentimentele tale și, adesea, vrea să te prindă.*

Chiar dacă nu cunoașteți niciunul dintre aceste detalii biografice - și lăsați-ne pe noi, tocilarii obsedați, să scotocim copilăria idolilor noștri în căutarea unor premoniții de măreție - nu vă va fi greu să le bănuți citind romanul pe care Herbert, călit de încă câteva decenii de viață, l-a livrat în cele din urmă. Credința, natura și realitatea transpiră din fiecare pagină din **Dune**, ceea ce face din această carte nu doar o capodoperă literară, ci și un fel de test pentru oricine o contemplă în mod serios, ceea ce, probabil, îl include și pe cineastul canadian **Denis Villeneuve**, al cărui Dune - Partea a doua tocmai a ajuns în cinematografe.

Ce fel de test? Pentru asta, să ne întoarcem la universul Dune însuși. La începutul cărții - și, dacă sunteți în această stare de spirit, în Dune al lui Villeneuve, lansarea din 2021 care a capturat aproximativ jumătate din cartea lui Herbert, lăsând cealaltă jumătate pentru episodul din acest an - tânărul erou se confruntă cu o încercare similară. El este Paul Atreides, tânărul și chipeșul fiu al uneia dintre cele mai impunătoare linii de sânge regale din galaxie. La începutul poveștii, el este vizitat de Reverenda Maică Gaius Helen Mohiam, o preoteasă a Bene Gesserit, un ordin obscur de femei care conduc lumea în spatele scenei. Curioasă în legătură cu conținutul caracterului băiatului, ea îi ține un ac otrăvit la gât și îi prezintă o cutie cu aspect simplu, ordonându-i să își pună mâna înăuntru. Când o face, el simte o durere de nedescris - ca și cum, ne spune Herbert, poate cu gândul la acel câine flămând încă în minte, cineva i-ar jupui pielea și i-ar toca oasele la firimituri.

Pentru a-și depăși calvarul și a-și salva viața, Paul recită o veche mantră Bene Gesserit care a devenit de atunci unul dintre cele mai citate pasaje din Dune. "Nu trebuie să mă tem", își spune el însuși. "Frica este ucigașul

minții. Frica este mica moarte care aduce ștergerea totală. Îmi voi înfrunta frica. Îi voi permite să treacă peste mine și prin mine. Iar când va fi trecut, voi întoarce ochiul interior pentru a-i vedea calea. Acolo unde a trecut frica nu va mai fi nimic. Doar eu voi rămâne."

Acum imaginează-ți că ești un regizor însărcinat cu aducerea la viață a acestei scene. Sigur, poți să îi dai instrucțiuni tinerei tale vedete - în acest caz, vișiniul Timothée Chalamet - să își contorsioneze fața de la incredibil de frumos la numai foarte arătos, și să încrucișezi aceste contorsiuni cu imagini de nisip și foc, punând în același timp pe cineva să șoptească amenințător în fundal, în timp ce Hans Zimmer îneacă totul în niște vocalize melodice din Orientul Mijlociu.

Dar asta ar fi o afectare, nu o revelație, ceea ce este o distincție pe care predecesorii lui Villeneuve - a lui este a treia încercare de a-l filma pe Dune - au înțeles-o perfect. Primul a fost inimitabilul **Alejandro Jodorowsky**, fiul născut în Chile al unor imigranți evrei ucraineni care și-a făcut un nume cu succese artistice delicios de suprarealiste precum El Topo. "Am vrut să fac ceva sacru", a spus el despre viziunea sa despre Dune, "un film care să dea halucinații de LSD fără să ia LSD, pentru a schimba

mințile tinere din toată lumea". Și dacă vrei să schimbi mințile tinere, ai putea la fel de bine să schimbi și câteva rânduri din carte, încheind-o nu cu transformarea tânărului Paul în Muadib, un profet care își va conduce poporul, un trib din deșert numit Fremen, în jihad - Herbert a împrumutat cuvântul arab, deoarece se potrivea perfect cu viziunea sa despre un război sfânt sângeros - ci cu moartea lui Paul și transformarea deșertului într-o pădure frumoasă, cu curcubee, lumină și bucurie, "o lume luminată", a explicat Jodorowsky, "care traversează galaxia, care o părăsește, care îi dă lumină - care este conștiință - întregului univers". "

Totul este perfect de idiot, desigur. Este, de asemenea, complet sincer, motiv pentru care Dune al lui Jodorowsky rămâne un succes de cult, deși nu a fost realizat niciodată. Cheltuind milioane de dolari înainte de a filma o singură secundă de film - inclusiv acordându-i lui Salvador Dali un salariu de 100.000 de dolari pe oră și satisfăcând cererile la fel de extravagante ale lui Mick Jagger - Jodorowsky a abandonat în cele din urmă proiectul. Nu a contat prea mult: Artiștii pe care i-a pregătit, inclusiv sublimul și terifiantul H.R. Giger, s-au hrănit din viziunea sa și au fost inspirați de modul în care el, ca și Herbert, a luat credința și natura pe cuvânt. Nimic din condamnatul Dune al lui Jodorowsky nu era metaforic, alegoric, liniar sau de bun simț. Lumea lui era o lume a viziunilor și a transcendenței și a violenței care nu avea nevoie să fie fetișizată pentru a fi înțeleasă și digerată. Pur și simplu exista, ca acel câine flămând din curtea lui Herbert.

Preluând ștafeta lui Jodorowsky, David Lynch a eșuat, în mod spectaculos, în convertirea Dune din carte în film. Încercarea sa, lansată în 1984, este minunat de incoerentă, ceea ce i-a adus premiul "cea mai mare dezamăgire a anului" acordat de

Siskel și Ebert, dar și laudele lui Frank Herbert. Autorul și-a dat seama mai bine decât oricine cât de rezistente erau ideile sale la simplitatea sublimă a marelui ecran și l-a aplaudat pe Lynch pentru că a dat la o parte povestea și structura pentru a face loc sentimentului pur.

'Dune', filmul condamnat al lui Jodorowsky, era o lume a viziunilor și a transcendenței și a violenței care nu avea nevoie să fie fetișizată pentru a fi înțeleasă și digerată.

În această istorie tulbure și lipsită de speranță, Villeneuve a pășit cu grijă, înarmat cu o filmografie inegală care includea câteva castane (Sicario) și câteva plictiseli fără sânge (Blade Runner 2049). Un etern favorit al criticii, Villeneuve face genul de filme pe care cei care au urmat cursuri de semiotică în facultate sunt înclinați să le iubească: suficient de frumoase, suficient de captivante, nu prea greu de urmărit și totuși puțin distante, într-un mod care sugerează că, dacă te-ai gândi puțin mai mult la ele, ai pătrunde în ele și te-ai cufunda în noi profunzimi de semnificație. El nu este un guru maniac, ca Jodorowsky, sau un vizionar îndrăzneț, ca Lynch. El este canadian.

A fost tentant, așadar, să îi iertăm lui Villeneuve primul Dune. Un film de tip violent, a fost moale și cu cocoloașe, dar, în general, savuros, cu o mulțime de expuneri livrate cu joc de o distribuție superbă și filmat cu stil și grijă. Dar acel film a fost, de asemenea, un bilet la ordin, o garanție că, în curând, regizorul va oferi ceea ce am venit cu toții să vedem în Dune: bătăliile, viermii giganti care cutreieră planeta deșertică Arrakis, ascensiunea lui Muadib. În partea a doua, Villeneuve a făcut tot ce a putut să braveze. Și tocmai asta este problema.

Intrați în Dune: Partea a doua fără să fi vizionat predecesorul său sau să fi citit cartea, și veți fi... foarte bine. Villeneuve adaptează cu măiestrie povestea pentru a avea un sens perfect, oferind personaje ale căror motivații sunt clare, ale căror relații sunt raționalizate din punct de vedere arhitectural și al căror arc de poveste este cinetic. În lumea lui Dune, din păcate, aceasta este o condamnare la moarte, deoarece credința este rareori atât de simplă sau de directă precum manifestările strălucitoare ale lui Villeneuve.

Fără a împovăra cititorii ocazionali cu complexitatea unei intrigi foarte complicate, două exemple imediate îmi vin în minte. Primul este Maica Reverendă. În imaginația lui Herbert, ordinul pe care ea îl conduce, Bene Gesserit, este o versiune extraterestră a Bisericii Catolice. Deși Herbert a respins cu fermitate zelul religios al mătușilor sale catolice devotate, el a asimilat o mare parte din intuiția care vine din îmbrățișarea oamenilor religioși nu ca pe niște specimene care trebuie studiate, ci ca pe niște rude care trebuie iubite și înțelese. Ca și Biserica, Bene Gesserit coexistă cu un imperiu șubred și păcătos și, la fel ca și Biserica, trebuie să genereze circumstanțele pământești care să le mențină viabile aspirațiile spirituale. Rezultatul este un ordin de femei extraordinare, uneori crude, dar profund credincioase, credincioase adevărate a căror menire este profeția; puterea este doar un mijloc pentru atingerea unui scop.

O astfel de puritate, a inimii dacă nu a faptelor, nu poate exista, desigur, într-o cultură care urăște religia atât de mult ca a noastră, motiv pentru care Bene Gesserit, în versiunea lui Villeneuve, devin vrăjitoare monomaniace interesate doar de traficul de influență politică. În timp ce Maica Reverendă din carte rostește replici profunde și neliniștitoare precum "speranța

înnobilează observația", versiunea din film arată și sună ca și cum ar fi rătăcită de pe platoul de filmare al serialului Game of Thrones, o sadică însetată de putere care se bucură de plăcerea de a stăpâni asupra simplilor care nu posedă viclenia, relațiile sau resursele ei.

O abatere și mai flagrantă este Chani, femeia războinică Fremen care devine concubina lui Paul. În carte, ea este extrem de loială, nu atât bărbatului ei, cât promisiunii spirituale pe care acesta o reprezintă. Ea stă acolo și privește, neliniștită, cum Paul își face planuri de a se căsători cu fiica unei alte familii imperiale aurite, în încercarea de a evita războiul galactic. Dar suntem în 2024 și nu este permisă nicio viziune a sexului feminin dacă aceasta nu imită pe Beyonce și nu-și afirmă independența, în mod repetat și în cele mai evidente și performative moduri.

Portretizată de extraordinara Zendaya, Chani a lui Villeneuve ar putea la fel de bine să poarte un tricou cu mesajul "distrugeți patriarhia": Ea se ceartă la nesfârșit cu Paul, se îndoiește de revelațiile sale religioase și, în general, este o persoană deprimantă. Într-o abatere notabilă, dar care pare inevitabilă, de la roman, ea nu pierde nici o secundă după ce acesta îl cere de nevastă pe Paul unei alte femei înainte de a se grăbi, de a se urca pe un vierme gigant și de a pleca spre libertate și independență.

Cine, la urma urmei, în 2024, își poate imagina o lume în care cineva crede în vreo cauză mai presus de puterea fetelor? Cine poate concepe o ordine morală care să se bazeze pe altceva decât pe dictatele intersecționalității? Nu Villeneuve, ceea ce înseamnă că filmul său **Dune: Partea a doua**, oricât de splendide ar fi unele dintre detaliile sale la contemplant, este la fel de complet și steril ca orice nou hotel de lux din Dubai.

Fără a insufla personajelor sale realitatea credinței - adică fără a le permite Fremenilor săi să fie Fremen, nu creaturi moderne și solipsiste care urlă că viitorul este feminin -, ceea ce ne-a oferit regizorul ultimului Dune este echivalentul digital al unei furtuni de nisip: impresionantă cât durează, apoi ștearsă fără urmă. Chiar și natura a fost tranșată în metafore: acei viermi de nisip, atât de amenințători în romanul lui Herbert, au fost, în povestea lui Villeneuve, atât de bine îmblânziți încât nu sunt altceva decât niște Ubers cu dinți, chemați la plimbare cu un simplu clic pe un buton, mai mult comozi decât terifianti.

Ce obții atunci când privezi credința de magie și de semnificație și o reduci la o metaforă? În primul rând, un film foarte plictisitor. Și în al doilea rând, o autorizație de a face ca filmul să însemne aproape orice vrei tu. **New Yorker**, o publicație mereu lașă, a reușit chiar să facă o recenzie a filmului ca metaforă pentru agresiunea israeliană de după 7 octombrie. "Filmul", a chicotit cea mai mare revistă din lume de odinioară, acum echivalentul prozei de lux a lui Kamala Harris, "care îi pune pe fundamentalistii fremeni împotriva unui asupritor genocidar, abia dacă poate spera să scape de oroarea titlurilor recente". De fapt, așa cum știa The New Yorker pe vremea când era condusă de bărbați și femei mult mai inteligenți și mai sufletești, marile opere de artă pot scăpa cu

ușurință de titlurile de ziar, pentru că sunt angajate în idei mari, nu în convenții șmechere și reconfortante. Ele ne fac să ne simțim inconfortabil, așa cum a făcut-o cartea lui Frank Herbert atunci când s-a încheiat cu Muadib realizând că adepții săi erau pe cale să verse mult sânge și să arunce universul în decenii de violență. Villeneuve îl încheie pe al său cu Chalamet triumfător.

Bunătățile i-au învins pe răufăcători. Domnișoara s-a salvat singură, bineînțeles. Nimic mai mult de văzut aici, oameni buni. Nici măcar un picior de mobilă nu este nelalocul lui.

Într-o zi, inshallah, vom avea parte de adaptarea cinematografică a filmului Dune pe care o merităm, un Dune care ia credința în serios și nu se teme să fie un pic scârbos și un pic nebun încercând să înțeleagă cum și de ce noi, oamenii, credem lucrurile pe care le credem.

Dar atâta timp cât industriile noastre culturale pop rămân în mâinile unor bărbați și femei secătuite de orice imaginație și intenție religioasă și o morală serioasă, ne este mai bine cu cărțile.

Via Max Tzinman

Trad. AG - SAGA 2024